

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Zadania współczesnej szkoły w opiniach nauczycieli

Author: Anna Twardzik

Citation style: Twardzik Anna. (2016). Zadania współczesnej szkoły w opiniach nauczycieli. W: A. Szczurek-Boruta, B. Chojnacka-Synaszko, A. Gancarz (red. nauk.), "Szkoła i rodzina w środowisku lokalnym : teoria i praktyka" (S. 243-253). Toruń : Wydawnictwo Adam Marszałek

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Anna Twardzik

Zadania współczesnej szkoły w opiniach nauczycieli

*(...) rolę edukacji jest pielęgnowanie
wspólnych wszystkim ludziom cech,
stanowiących o istocie człowieczeństwa (...)*¹

Wprowadzenie

Każde społeczeństwo kształtuje określone zachowania i kreuje nowe wzory aktywności jednostek, grup i zbiorowości. Związane jest to z potrzebami ludzi, postępowaniem cywilizacyjno-społecznym, naukowym i technologicznym. Środkiem, który pozwala upowszechniać te zmiany i daje zarazem możliwość rozwoju społecznego oraz indywidualnego, jest szkoła. Choć jej funkcje na przestrzeni lat znacznie ewoluowały, to nie można zaprzeczyć temu, że przyczynia się ona do socjalizacji jednostek, a tym samym do rozwoju całego społeczeństwa. Główne zadania, jakie przypisuje się tej instytucji, oscylują wokół socjalizacji wtórnej, kształtowania kapitału ludzkiego, kontroli społecznej, selekcji, alokacji, reorganizacji osobowości ucznia w kierunku wzorców uniwersalistycznych, a także pełnienia funkcji ekonomicznej, społecznej, kulturowej i dyscyplinującej².

¹ G.L. Gutek, *Filozoficzne i ideologiczne podstawy edukacji*, Gdańsk 2003, GWP, s. 292.

² Por. E. Bielska, *Procesy dyscyplinowania w kontekście szkoły a ryzyko reifikacji uczestniczących w niej podmiotów*, w: A. Rzymelka-Fraćkiewicz (red.), *Współczesna szkoła w następstwie przemian społeczno-kulturowych. Studia i refleksje socjopedagogiczne*. Toruń 2014, Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”, s. 71.

Polskie szkoły muszą radzić sobie z wieloma problemami wychowawczymi; dotyczą one m.in. zachowań agresywnych³, marginalizacji⁴, konfliktów w relacjach z reprezentantami odmiennych kultur⁵. Sytuacja ta zachęca do refleksyjnego przyjrzenia się procesowi wychowania i kształcenia we współczesnej szkole. Edukacja zorientowana jest w niej głównie na zdobywanie wiedzy, wiele mówi się o integracji, jednak niewiele podejmuje się działań prowadzących do rozwijania u dzieci i młodzieży kompetencji społecznych, komunikacyjnych, kształtowania wrażliwości na drugiego człowieka i jego potrzeby.

W niniejszym artykule przedstawię opinie nauczycieli szkół podstawowych dotyczące zadań szkoły, przygotowania uczniów do życia we współczesnym zróżnicowanym kulturowo świecie, kształtowania umiejętności współpracy i współdziałania.

Założenia teoretyczne i metodologiczne badań własnych

Szkoła powołana jest do realizacji zadań związanych z przygotowaniem dzieci i młodzieży do życia we współczesnym świecie. W obliczu przemian społeczno-kulturowych, a także pogłębiających się konfliktów na tle wielokulturowym również w naszym społeczeństwie, szansą na kreowanie pozytywnych postaw dzieci i młodzieży w stosunku do drugiego człowieka, na osłabianie istniejących stereotypów i uprzedzeń jest rzetelna edukacja międzykulturowa, która zdaniem Tadeusza Lewowickiego „wciąż jednak pozostaje obszarem życia społecznego niezbyt dobrze rozumianym (...)”⁶.

Istotnym wyzwaniem edukacji międzykulturowej – w przekonaniu Jerzego Nikitorowicza – jest jednocześnie kreowanie kilku nurtów rozwoju człowieka i jego kultury: tradycji i kultury regionalnej – poznawanie własnych

³ Zob. D. Olweus, *Mobbing. Fala przemocy w szkole. Jak ją powstrzymać?* Warszawa 2007, Wydawnictwo J. Santorski & Co Agencja Wydawnicza, s. 21–25.

⁴ Zob. T. Lewowicki, A. Szczurek-Boruta, J. Suchodolska (red.), *Pedagogika międzykulturowa wobec wykluczenia społecznego i edukacyjnego*. Cieszyn – Warszawa – Toruń 2011, Wydawnictwo Adam Marszałek.

⁵ Zob. A. Szczurek-Boruta, *Doświadczenia społeczne w przygotowaniu przyszłych nauczycieli do pracy w warunkach wielokulturowości*, Toruń 2013, Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 134–142.

⁶ T. Lewowicki, *Edukacja międzykulturowa – bilans otwarcia 2012*, „Edukacja Międzykulturowa” 2012, nr 1, s. 17.

korzeni, kształtowanie szacunku do środowiska zamieszkania, kształtowanie relacji z jednostką i własną grupą; wpajanie norm kulturowych i wartości; kultury narodowej – kształtowanie tożsamości narodowej; kultury państwowej – kształtowanie więzi z państwem, tradycjami, systemami wartości i symbolami; niwelowanie stereotypów i uprzedzeń wobec innych narodów, grup etnicznych, przy jednoczesnym zachowaniu szacunku do własnego dziedzictwa kulturowego; dialogu kulturowego i cywilizacyjnego – opanowanie stresu akulturacyjnego, zachowanie i kształtowanie pokoju lokalnego i światowego, wspólne wchodzenie w interakcje z drugim człowiekiem – obserwowanie różnic, rozumienie ich i wyciąganie z nich wniosków dla własnego indywidualnego rozwoju⁷; „symetrycznej akulturacji jako wyniku mobilności i ruchów migracyjnych na świecie”⁸.

Realizacja tak pojętej edukacji międzykulturowej tworzy szanse odnalezienia się jednostki w społeczeństwie wielokulturowym i radzenia sobie w warunkach nieustających przemian społeczno-kulturowych.

W holistycznej koncepcji edukacji międzykulturowej Nikitorowicz⁹ za ważne uznaje uczenie tolerancji dla inności, otwieranie się na siebie i Innych, osvajanie z innością drugiego człowieka i uwrażliwianie na jego potrzeby, wchodzenie z nim w interakcję, nawiązywanie dialogu. W koncepcji tej autor zakłada, że poznawanie człowieka powinno następować na drodze bezpośredniego, humanistycznego podejścia. Dziecko najpierw powinno dobrze poznać siebie i swoje najbliższe otoczenie, aby mogło poznawać Innych, a przede wszystkim zrozumieć ich. Wszystkie te działania prowadzą do kształtowania tożsamości i rozwoju dziecka.

Życie w środowisku zróżnicowanym kulturowo uwrażliwia na potrzeby Innych. Wczesne obcowanie z innością jest szansą na to, aby dziecko łatwiej nawiązywało kontakty z drugim człowiekiem i nie miało problemu z zaakceptowaniem różnic pomiędzy sobą a Innymi. Elżbieta Chromiec twierdzi, że „(...) spotkanie z obcością, uobecnioną odmiennością, może mieć kapitalne znaczenie w procesie samorozumienia i rozwoju (...)”¹⁰.

⁷ Szerzej na ten temat: J. Nikitorowicz, *Fenomen wielokulturowości i prognozy rozwoju ku międzykulturowości*, „Edukacja Międzykulturowa” 2012, nr 1, s. 62–64.

⁸ Tamże, s. 64.

⁹ Na potrzeby niniejszej publikacji wykorzystane zostaną wybrane założenia wskazanej koncepcji. Szerzej na ten temat: J. Nikitorowicz, *Edukacja regionalna i międzykulturowa*, Warszawa 2009, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, s. 203–233.

¹⁰ E. Chromiec, *Dziecko wobec obcości kulturowej*, Gdańska 2004, GWP, s. 14–16.

Obcowanie z ludźmi odmiennymi kulturowo daje szerokie możliwości nauczycielom wychowania do wartości. Zdaniem Katarzyny Olbrycht edukacja aksjologiczna wymaga dojrzałych, świadomych swojego działania pedagogów, którzy przekazywaliby nie tylko wiedzę teoretyczną, ale przede wszystkim kreowali właściwe postawy w praktycznym działaniu¹¹.

Szkoła może wychowywać do wartościowego życia poprzez uczenie humanistycznego podejścia do ludzi, dawanie dobrego przykładu i weryfikowanie go w praktycznym, konkretnym działaniu. Cele, które wymienia Nikitorowicz, powinny być realizowane poprzez prowadzenie odpowiednich działań z zakresu edukacji międzykulturowej i aksjologicznej. Olbrycht uważa, że kształcenie aksjologiczne w społecznościach wielokulturowych jest bardzo ważne i powinno zakładać w zakresie edukacji aksjologicznej i wychowania do wartości dwa wymiary. Pierwszy związany z tożsamością kulturową poszczególnych jednostek i grup, wzajemnym zrozumieniem różnic, dążeniem do zrozumienia ich na gruncie wyznawanych przez nich wartości, oraz drugi obejmujący wzmacnianie świadomości „My” – kreowanie odpowiedzialności za wspólne porozumienie, struktury normatywne z jednoczesnym zachowaniem własnych interesów¹².

Celem podjętych poczynań badawczych było poznanie opinii nauczycieli na temat tego, czy i w jaki sposób współczesna szkoła przygotowuje ucznia do życia w społeczeństwie zróżnicowanym kulturowo, jak uwrażliwia na inność i potrzeby drugiego człowieka, wychowuje do wartościowego dorosłego życia, uczy współpracy i współdziałania?

W przeprowadzonych badaniach zastosowano triangulację strategii ilościowej i jakościowej, jako komplementarnych względem siebie. Zastosowanie obu strategii badawczych pozwoliło szerzej zanalizować badane zjawisko¹³.

¹¹ K. Olbrycht, *Edukacja aksjologiczna – próba interpretacji i zarys programu*, w: K. Olbrycht (red.), *Edukacja aksjologiczna*, t. 1, Katowice 1994, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 72–83.

¹² K. Olbrycht, *Rola kształcenia aksjologicznego w działaniach pedagogicznych w społecznościach wielokulturowych*, w: T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Gajdzica (red.), *Kultura w edukacji międzykulturowej – doświadczenia i propozycje praktyczne*, Toruń 2013, Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 217.

¹³ T. Pilch, T. Bauman, *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Warszawa 2001, Wyd. „Żak”; J. Krajewski, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz (red.), *Problemy współczesnej metodologii*, Olecko 2001, Wszechnica Mazurska w Olecku;

Badania zostały przeprowadzone w połowie 2016 r, wzięło w nich udział łącznie 288 nauczycieli (kobiet), pracujących w szkołach podstawowych na terenie całej Polski (132 nauczycieli mianowanych, 74 nauczycieli kontraktowych, 22 stażystów i 62 dyplomowanych)¹⁴. W badaniach wykorzystana została metoda sondażu diagnostycznego¹⁵. Badanie za pomocą kwestionariusza ankiety przeprowadzono drogą elektroniczną, objęło 270 nauczycieli. Przeprowadzono też dwa wywiady fokusowe z nauczycielami w wybranych szkołach podstawowych na terenie województwa śląskiego (wzięło w nich udział 18 nauczycieli). Grupa dobierana była za pomocą doboru nie losowego celowego z wykorzystaniem metody tzw. kuli śnieżnej¹⁶, warunkiem uczestnictwa w badaniu była praca w charakterze nauczyciela w szkole podstawowej.

Pytania zawarte w kwestionariuszu ankiety i wywiadach fokusowych dotyczyły tych samych kwestii (zmian w szkole i w programach; wychowania dzieci do wartościowego życia; uczenia współpracy; komunikacji; uwrażliwiania kulturowego). Kwestionariusz ankiety składał się z 20 pytań zamkniętych i otwartych. Wywiad fokusowy (inaczej zogniskowany¹⁷) obejmował 10 pytań otwartych. Biorąc pod uwagę w analizie danych jakościowych trzy podejścia Matthew B. Milesa i A. Michaela Hubermana: imperatywizm, antropologię społeczną, kooperacyjne badania społeczne, w opracowaniu zastosowano pierwsze podejście – imperatywizm¹⁸. Formą zebrania danych

K. Rubacha, *Metody zbierania danych w badaniach pedagogicznych*, w: Z. Kwieciński, B. Śliwerski (red.), *Pedagogika. Podręcznik akademicki*. T.1, Warszawa 2003, PWN.

¹⁴ Zdaniem M. Łobockiego grupa badana licząca powyżej 100 osób stanowi próbę dużą. Zob. M. Łobocki, *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Kraków 1992, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, s. 172.

¹⁵ Szerzej na ten temat: T. Pilch, T. Bauman, *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, cyt. wyd., s. 79, 96; M. Łobocki, *Metody badań pedagogicznych*, Kraków 2006, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, s. 261.

¹⁶ K. Rubacha, *Metodologia badań nad edukacją*, Warszawa 2008, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, s. 124–126.

¹⁷ Szerzej na temat wywiadu grupowego (inaczej wywiad zogniskowany lub fokusowy) w: M. Guzik-Tkacz, *Badania diagnostyczne w pedagogice i w psychopedagogice*, Warszawa 2011, Wyd. Akademickie „Żak”, s. 247.

¹⁸ Por. M.B. Miles, A.H. Huberman, *Analiza danych jakościowych*, tłum. S. Zabielski, Białystok 2000, Wydawnictwo „Trans Humana”, s. 8–9.

jest „celowy wybór i odpowiednie przedstawienie szerszej narracji cytatów z wypowiedzi badanych”¹⁹.

Wyniki przeprowadzonych badań pozwalają stwierdzić, że współczesna szkoła potrzebuje zmian – zarówno organizacyjnych, jak i programowych. 96% nauczycieli wskazuje na to, że obecny system oświaty, ale przede wszystkim sama szkoła potrzebuje reorganizacji. Tego samego zdania byli także nauczyciele biorący udział w wywiadzie fokusowym, wypowiadając się na ten temat:

Szkoła potrzebuje zmian, szczególnie zauważyłam, że dzieci mają problem z nawiązywaniem kontaktów z rówieśnikami. Współczesna młodzież nie potrafi rozmawiać, konflikty rozwiązuje często poprzez stosowanie agresji, uważając to za jedyny środek do osiągnięcia zamierzonego celu (...) (nauczyciel zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej, nauczyciel dyplomowany, szkoła wiejska).

Nauczyciele zauważają także, że podstawa programowa, dostępne programy nauczania i postulowane zmiany w szkołach nie do końca wychodzą naprzeciw oczekiwaniom społeczeństwa. Ilustrują to poniższe wypowiedzi:

Uczymy według programu, który nie zawsze odzwierciedla rzeczywiste potrzeby społeczeństwa, w którym żyją nasze dzieci (nauczyciel języka polskiego, nauczyciel mianowany, szkoła w mieście).

W ostatnich latach szczególny nacisk kładzie się na zmultimedializowanie szkoły (...) ale nie zwraca się uwagi na to, że dzieci w wielu przypadkach nie znają podstawowych zasad zachowania – nie ustępują miejsca w autobusie starszej osobie, śmieją się z kolegi, który nie ma markowych adidasów, stosują agresję wobec ciemnoskórej koleżanki (...) Wychowujemy mądre pokolenia, ale niestety pozbawione empatii, człowieczeństwa i tolerancji (nauczyciel zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej, nauczyciel mianowany, szkoła wiejska).

Nauczyciele twierdzą, że zmiany społeczno-kulturowe w społeczeństwie istotnie oddziałują na kształt systemu oświaty, a tym samym na rozwój i wychowanie dzieci. Najlepiej ilustruje tę kwestię wypowiedź jednej z nauczycielek w wywiadzie fokusowym:

¹⁹ Por. D. Kubinowski, *Jakościowe badania pedagogiczne. Filozofia – Metodyka – Ewaluacja*, Lublin 2012, Wydawnictwo UMCS, s. 251.

Zmiany, jakie zachodzą w naszym społeczeństwie, mają ogromny wpływ na dzieci. Sama szkoła bardzo różni się od tej, którą była kiedyś (...) dzieci mają więcej swobody nie tylko w samym edukowaniu się, ale także w wyrażaniu własnej opinii na różne tematy (...) moda na bezstresowe wychowanie powoduje, że dziecko nie odnajduje się we współczesnym świecie, nie potrafi przestrzegać zasad wobec innych i samego siebie (...) Dzisiaj według rodziców (...) powinno wymagać się tylko od nauczyciela (...) (nauczyciel zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej, nauczyciel kontraktowy, szkoła w mieście).

Zauważyć można, że wśród nauczycieli rośnie świadomość wielokulturowości, zagrożeń związanych z oddziaływaniem na uczniów mass mediów oraz konieczności uwzględnienia tych kwestii w programach nauczania i wychowania. Fakt ten ilustruje poniższa wypowiedź:

Moim zdaniem zmiany społeczno-kulturowe zachodzące w naszym społeczeństwie znacząco oddziałują na edukację i wychowanie dzieci, szczególnie wielokulturowość. Dawniej istniał jeden stały dla danej grupy społecznej wzorzec wychowania, lecz szerząca się wielokulturowość w naszym społeczeństwie zmienia ten fakt. (...) W świecie takim panują antagonizmy. To prowadzi do dezorientacji jednostki, kłopotów z samookreśleniem. (...) mass media również niosą ze sobą zagrożenia dla edukacji i wychowania dzieci. Szczególnie niepokój wzbudzają we mnie zmiany w sferze emocjonalnej dziecka. (...) Nie potrafi odróżnić rzeczywistości od fikcji. (...) (nauczyciel historii w szkole podstawowej, nauczyciel mianowany, szkoła wiejska).

Zdaniem większości nauczycieli (67%) współczesna szkoła nie przygotowuje dzieci w wystarczającym stopniu do życia we współczesnym świecie. Nauczyciele twierdzą, że obecne programy nauczania nie kładą nacisku na rozwój społeczno-moralny ucznia, tylko na rozwój poznawczy, w tym przede wszystkim na wiedzę.

Przytoczone wypowiedzi nauczycieli egzemplifikują ten problem.

Dzieci uczą się rywalizacji, chcą zdobywać coraz to lepsze oceny. (...) Wiele dzieci nie ma czasu na kontakty z przyjaciółmi, ponieważ po szkole uczęszcza na mnóstwo dodatkowych zajęć (nauczyciel języka polskiego, nauczyciel kontraktowy, szkoła wiejska).

Podobnie postrzegane są przez nauczycieli kwestie dotyczące uwrażliwiania kulturowego.

W programach nauczania brakuje treści, które uwrażliwiałyby na krzywdę drugiego człowieka (nauczyciel zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej, nauczyciel mianowany, szkoła wiejska).

W szkołach w założeniu uczy się współpracy głównie poprzez prowadzenie zajęć w formie pracy grupowej. 67% badanych zadeklarowało, że prowadzi zajęcia w grupach. Część nauczycieli przyznaje jednak, że są to działania sporadyczne. Koncentrują się raczej na pracy indywidualnej, m.in. wypowiedź:

We współczesnej szkole uczymy współpracy, jednak muszę przyznać, że rzadko prowadzę zajęcia w grupach – lekcje są krótkie, a taka forma pracy często dezorganizuje zajęcia (...) (nauczyciel matematyki, nauczyciel dyplomowany, szkoła w mieście).

Istotnym zagadnieniem w prowadzonych poczynaniach badawczych było także poznanie opinii nauczycieli na temat tego, jakie wartości należy przekazywać dzieciom we współczesnych czasach i jak wychowywać je do życia w warunkach wielokulturowości. Nauczyciele wskazują na wartości uniwersalne, na tolerancję, szacunek. Zauważają, braki i niedostatki w zakresie działań ku temu prowadzących. Fakt ten ilustrują przytoczone wypowiedzi:

Ważne jest uczenie dzieci wartości i wychowanie w duchu tolerancji. Wskazywanie, że nie wszyscy musimy tak samo myśleć, tak samo wyglądać czy mieć wysoki status materialny, aby być równie wartościowymi ludźmi (...) (nauczyciel zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej, nauczyciel kontraktowy, szkoła w mieście).

Uważam, że w dzisiejszej szkole nie kładzie się nacisku na wychowanie do wartości. Owszem z założenia szkoła powinna kreować odpowiednie postawy, jednak często ma to wymiar tylko teoretyczny. Nauczyciele nie podejmują działań praktycznych w tym zakresie (...) (nauczyciel języka polskiego, nauczyciel dyplomowany, szkoła wiejska).

Konkluzje

Przywołane wyniki badań ilościowych i jakościowych przeprowadzonych z nauczycielami zarysowały jedynie problemy, z którymi borykają się współczesna szkoła i nauczyciele w zakresie wychowania i kształcenia. Ciągłe w szkole brakuje działań sprzyjających kształtowaniu człowieczeństwa i wrażliwości uczniów na drugiego człowieka.

Zadanie szkoły, tj. uczenie się życia w zgodzie z innymi ludźmi²⁰, o którym czytamy w raporcie Międzynarodowej Komisji do Spraw Edukacji dla XXI z 1998 r., pozostaje aktualne. Kształtowanie u dzieci i młodzieży umiejętności współlbycia, współdziałania i dialogu to zadania, które powinny być rzetelnie realizowane przez każdą szkołę.

Uwzględnienie w pracy szkół, na wszystkich poziomach kształcenia, założeń holistycznej koncepcji edukacji międzykulturowej Nikitorowicza, może sprzyjać nawiązywaniu pozytywnych relacji międzyludzkich i budowaniu kultury dialogu, porozumienia i pokoju. Trzeba tylko włączyć się czynnie w realizację edukacji międzykulturowej, by nie była – jak pisał Lewowicki – zaniebany obszarem życia społecznego.

Bibliografia

- Bielska E., *Procesy dyscyplinowania w kontekście szkoły a ryzyko reifikacji uczestniczących w niej podmiotów*, w: A. Rzymiełka-Frąckiewicz A., *Współczesna szkoła w następstwie przemian społeczno-kulturowych. Studia i refleksje socjopedagogiczne*, Toruń 2014, Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”.
- Chromiec E., *Dziecko wobec obcości kulturowej*, Gdańsk 2004, GWP.
- Delors J., *Edukacja. Jest w niej ukryty skarb. Raport dla UNESCO*, Warszawa 1998, Wydawnictwo Stowarzyszenie Oświatowców Polskich.
- Gutek G.L., *Filozoficzne i ideologiczne podstawy edukacji*, Gdańsk 2003, GWP.
- Guzik-Tkacz M., *Badania diagnostyczne w pedagogice i w psychopedagogice*, Warszawa 2011, Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- <https://www.unicef.pl/Wspolpraca-ze-szkolami/O-wspolpracy>.

²⁰ J. Delors, *Edukacja. Jest w niej ukryty skarb. Raport dla UNESCO*, Warszawa 1998, Wydawnictwo Stowarzyszenie Oświatowców Polskich, s. 9.

- Krajewski J., Lewowicki T., Nikitorowicz J. (red.), *Problemy współczesnej metodologii*, Olecko 2001, Wszechnica Mazurska w Olecku.
- Kubinowski D., *Jakościowe badania pedagogiczne. Filozofia – Metodyka – Ewaluacja*, Lublin 2012, Wydawnictwo UMCS.
- Lewowicki T., *Edukacja międzykulturowa – bilans otwarcia 2012*, „Edukacja Międzykulturowa” 2012, nr 1.
- Lewowicki T., Szczurek-Boruta A., Suchodolska J. (red.), *Pedagogika międzykulturowa wobec kluczenia społecznego i edukacyjnego*, Cieszyn – Warszawa – Toruń 2011, Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Łobocki M., *Metody badań pedagogicznych*, Kraków 2006, Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Łobocki M., *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Karków 1992, Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Miles M.B., Huberman A.H., *Analiza danych jakościowych*, tłum. S. Zabielski, Białystok 2000, Wydawnictwo „Trans Humana”.
- Nikitorowicz J., *Edukacja międzykulturowa. Kreowanie tożsamości dziecka*, Gdańsk 2007, GWP.
- Nikitorowicz J., *Edukacja regionalna i międzykulturowa*, Warszawa 2009, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Nikitorowicz J., *Fenomen wielokulturowości i prognozy rozwoju ku międzykulturowości*, „Edukacja Międzykulturowa” 2012, nr 1.
- Olbrycht K., *Edukacja aksjologiczna – próba interpretacji i zarys programu*, w: K. Olbrycht (red.), *Edukacja aksjologiczna. T. 1*, Katowice 1994, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Olbrycht K., *Rola kształcenia aksjologicznego w działaniach pedagogicznych w społecznościach wielokulturowych*, w: T. Lewowicki, E. Ogródzka-Mazur, A. Gajdzica (red.), *Kultura w edukacji międzykulturowej – doświadczenia i propozycje praktyczne*, Toruń 2013, Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Olweus D., *Mobbing. Fala przemocy w szkole. Jak ją powstrzymać?*, Warszawa 2007, Wydawnictwo J. Santorski & Co Agencja Wydawnicza.
- Pilch T., Bauman T., *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Warszawa 2001, Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Rubacha K., *Metodologia badań nad edukacją*, Warszawa 2008, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Rubacha K., *Metody zbierania danych w badaniach pedagogicznych*, w: Z. Kwieciński, B. Śliwerski (red.), *Pedagogika. Podręcznik akademicki. T. 1*, Warszawa 2003, PWN.
- Szczurek-Boruta A., *Doświadczenia społeczne w przygotowaniu przyszłych nauczycieli do pracy w warunkach wielokulturowości*, Toruń 2013, Wydawnictwo Adam Marszałek.

Summary

In the article I indicate the need of intercultural education as an important element of upbringing and training in contemporary school. Referring to the holistic conception of inter-

cultural education by Jerzy Nikitorowicz, I will present the result of the research conducted among primary school teachers concerning whether and in what way contemporary school prepares the student/child to the life in a culturally diverse society, how it sensitizes to changes and brings up to valuable life.

Key words: school, intercultural education, upbringing to valuable life

Translated by Anna Twardzik

NOTA O AUTORZE

Anna Twardzik – magister pedagogiki, asystent w Zakładzie Pedagogiki Społecznej i Edukacji Międzykulturowej Instytutu Nauk o Edukacji Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.